

БІБЛІОГРАФІЯ

1. Бурсиан Э.В. Задачи по физике для компьютера: Учеб. пособие для студентов физ.-мат. факульт. пед. ин-тов.-М.: Просвещение, 1991.-256с.
2. Горошко Ю.В. Метод наименьших квадратов та його реалізація засобами НІТ // Комп'ютерно-орієнтовані системи навчання: Зб. наук. праць / Редкол. – К.: НПУ ім. М.П.Драгоманова. – Випуск 6. – 2003. – С.106-112.
3. Жалдак М.І., Набочук Ю.К., Семещук І.Л. Комп'ютер на уроках фізики: Посібник для вчителів.-Рівне, «ТЕТІС», 2005.- 228 с.
4. Морзе Н.В., Вембер В.П., Кузьмінська О.Г. Інформатика: експерим. підручник для 10 кл./ під редак. Н.В.Морзе.-К.: Вид.Корбуш, 2008.-592 с.
5. Проблеми сучасного підручника: Зб. наук. праць/Редкол.-К.:Педагогічна думка, 2008.-Вип.8.- 544 с.
6. Прокопенко І.Ф., Биков В.Ю., Раков С.А. До питання інформатизації вищих педагогічних навчальних закладів // Комп'ютер у школі та сім'ї. – 2002. – №4. – С.8-13.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРІВ

Віднічук Микола Антонович – кандидат педагогічних наук, доцент, ректор Рівненського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти

Марченко Олена Михайлівна – кандидат педагогічних наук, завідувач кабінету інформаційних освітніх технологій Рівненського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти.

Наукові інтереси: запровадження ІКТ для розвитку самоосвітньої компетенції вчителів природничих дисциплін.

СИСТЕМА САМООСВІТИ У СВІТЛІ ОСОБИСТІСНО-ОРІЄНТОВАНОЇ ОСВІТНЬОЇ МОДЕЛІ

Тетяна ГУЛЯЄВА

У статті аналізується зміст самоосвіти та визначається освітня модель, яка повинна впроваджуватися при створенні системи формування самоосвітніх умінь у студентів технічних коледжів.

At the article maintenance of self-education is analysed and an educational model which must be inculcated at creation of the system of forming of selfeducational abilities at collegians technical concerns.

Самоосвіта відноситься до базових компетентностей в сучасній моделі європейської освіти.

Дослідження А. Я. Айзенберга, І. І. Колбаско, Л. Ф. Колесникова, Г. Н. Серікова, І. Л. Наумченко, Ю. А. Салміна надають можливості судити про підвищену увагу учених до проблеми самоосвіти в різних аспектах [1].

Метою дослідження є визначення змісту поняття „самоосвіта” для подальшого його використання та розгляд деяких методологічних принципів створення системи формування самоосвітніх умінь у студентів технічних коледжів при вивченні фізики.

Мета обумовила постановку наступних **завдань**:

- 1) провести аналіз змісту поняття „самоосвіта”;
- 2) визначити освітню модель, яка задовольняє змісту самоосвіти, в рамках якої створюються умови для формування самоосвітніх умінь з фізики у студентів технічних коледжів.

Аналіз методичної літератури та власний життєвий досвід дозволив нам визначити, що в сучасному світі самоосвіта розуміється як самонавчання. Про такий саме підхід до визначення поняття „самоосвіти” серед науковців свідчить досить велика кількість наукових джерел [1, 2, 3, 6].

Зокрема, В. Оконь відзначає, що "самоосвіта — це такий вид навчання, цілі, зміст, умови і засоби якого залежать від самого суб'єкта. Це процес абсолютно самостійного учення людини" [3].

Ю.А.Салмін [6] під самоосвітою розуміє усвідомлену плановану і самоврегульовану самостійну пізнавальну діяльність особистості з метою гармонійного розвитку і безперервного підвищення ефективності професійної діяльності.

А.К.Маркова вважає, що "самоосвіта — керована самим учнем систематична пізнавальна діяльність, що переслідує мету вдосконалення освіти" [2].

А.В.Луначарський писав, що ключ до самоосвіти, який школа повинна дати учневі, полягає в тому, щоб навчити користуватися книгою, допомогою, довідниками, працювати з бібліографією, робити виписки, замітки, реферувати прочитане, знаходити матеріали для доказу певних положень, вести суперечку, відстоювати свою точку зору [1].

Автори „Великої радянської енциклопедії” підтверджують факт піднесення в мові поняття „самонавчання” до самоосвіти: „Крім спеціально організованого навчання, що проводиться в певному режимі під керівництвом викладачів, велике значення має самонавчання, звичайно зване самоосвітою” [1].

Тобто, самоосвіта сучасною педагогічною наукою розглядається в двох аспектах:

- 1) як цілеспрямована пізнавальна діяльність, керована самою особою;
- 2) як самостійне придбання людиною систематичних знань в якій-небудь галузі науки, техніки, культури, політичного життя і т.п.

Ми вважаємо, що обидва аспекти є проявом єдиного погляду на самоосвіту як на самонавчання.

На нашу думку поняття носить суттєво ширший зміст.

Про це свідчать дослідження з історії самоосвіти в Росії, а саме, праці розробника теорії самоосвіти, автора „Писем к читателям о самообразовании” та „Практики самообразования”, Миколи Олександровича Рубакіна [5]. Майже сто років тому М.О.Рубакін дав образ поняття високоякісної самоосвіти:

„Можно безошибочно сказать, что в настоящее время стремление к образованию проявляется в массах до такой степени напряженно, как не проявлялось еще ни в какие времена, и с каждым годом напряжение это возрастает. Сама жизнь неизбежным, роковым образом побуждает каждого человека вооружать себя знанием и пониманием. Чтобы жить, чтобы не умереть с голоду, чтобы не погибнуть в общем водовороте, чтобы приспособиться к этой сутолоке, идущей всюду вокруг, нужно не только знать какое-либо ремесло или художество (т. е. иметь образование специальное), но еще нужно иметь образование общее, нужно уметь разобратся во всем, что совершается вокруг, а для этого нужно, если можно так выразиться, уметь мыслить и понимать. Нужна известная широта кругозора, известная высота развития” [5, с.12].

Микола Олександрович зрозуміло і доступно пояснює, хто така освічена людина.

„...Действительно образованный человек не тот, кто окончил какое-либо, хотя бы даже высшее, учебное заведение, — мало ли неучей, узких специалистов или ловких карьеристов из них выходит! Не тот, кто перечитал на своем веку много, даже очень много, хотя бы самых хороших книг. Не тот, кто накопил в себе теми или другими способами некоторый запас, хотя бы и очень большой, разных знаний. Вовсе не в этом самая суть образования” [5, с.19].

За його думкою: „Понимать окружающую жизнь — вот первая задача образованного человека. Служение окружающей жизни, характер этого служения — вот пробный камень для оценки его” [5, с.20].

Іншими словами автор у своїх роботах стверджує, що самоосвіта є проявом самовдосконалення особистості, є частиною розумового (інтелектуального) самовиховання, яке підкоряється основним законам самовдосконалення, пов'язаною з етичним самовихованням, вихованням волі і характеру, здатністю особистості

усвідомлювати свої можливості, максимально їх проявляти, співвідносити з реальними умовами. Органічність такого взаємозв'язку підкреслюється також у роботах А. К. Громцевої, А. Г. Ковальова, А.И. Кочетова, Л.І.Рувинського, М. Г. Тайчинова і інших [1].

Ми підтримуємо саме ці погляди науковців і використовуємо у подальшому дослідженні поняття самоосвіти.

Самоосвіта – це система внутрішньої самоорганізації по засвоєнню досвіду поколінь, направлена на власний розвиток.

Розв'язок питання про розробку системи самоосвіти, спрямовану на формування вмінь та навичок самоосвітньої діяльності з фізики у студентів коледжів, дозволив виявити освітню модель, яка, за нашою думкою найкраще відповідає змісту самоосвіти.

У сучасній вітчизняній педагогіці можна виділити ряд концепцій, кожна з яких розглядає особистісну освіту з різних позицій. Ці позиції не суперечать одна одній, а фіксують акценти на різних сторонах цього процесу. Залежно від розуміння призначення освіти парадигмальні моделі бувають різними: традиціоналістськими, раціоналістичними, гуманістичними. Порівняльну характеристику моделей можна знайти в роботах Б. Бітінаса, В.Я. Піліповського, І.А. Колесникової, І.Б. Котової, Е.Н. Шиянова, Н.І. Алексєєва, І.С. Якиманської, В.В. Серікова.

В.Я. Піліповський таким чином характеризує названі моделі [4].

Традиціоналістська модель заснована на консервативній (у хорошому сенсі слова) ролі школи, мета якої - передати молодому поколінню квінтесенцію культурної спадщини людської цивілізації: знання, уміння, навички, ідеали, цінності, способи виробничої діяльності, все те, що сприяє як індивідуальному розвитку людини, так і збереженню порядку в соціумі. Цей напрям прийнятий вважати академічним. При такому підході людина цінна не сама по собі, а лише як носій певних знань, як зразок певної поведінки.

Раціоналістична парадигма в центр ставить не зміст освіти, а ефективні способи засвоєння різних знань студентами, способи розумових дій. Мета такого навчання - сформувати у студентів адаптивний поведінковий репертуар, відповідний нормам і стандартам західної культури. Ця парадигма визначає цілі навчання діагностично і однозначно: це перелік умінь і навичок, які можна виміряти. Основними формами і методами такого навчання є: навчання, тренінг, тестовий контроль, корекція.

І перша, і друга моделі при всіх своїх достоїнствах не ставлять студента в центр учбового процесу, не вважають його суб'єктом власного життя.

Гуманістична парадигма орієнтована на розвиток та окультурювання зовнішнього світу учня, на міжособистісне спілкування, діалог, на допомогу йому в особистісному зростанні. Тут студент виступає як суб'єкт життя, що має і реалізовує потребу в саморозвитку.

За даними науковців у сучасній освіті чітко позначені дві основні парадигми - формуюча (традиційна) і гуманістична (особистісно-орієнтована).

За нашою думкою саме особистісно-орієнтована модель відповідає меті самоосвіти і є найбільш придатною для впровадження в дію під час процесу формування самоосвітніх умінь на уроках фізики. Саме тому її особливості потребують більш ґрунтовного дослідження.

У центрі уваги особистісно-орієнтованого навчання стоїть унікальна цілісна особа, яка прагне до самоактуалізації, відкрита для нового досвіду, уміє робити вибір в різних життєвих ситуаціях і несе за цей вибір повну і усвідомлену відповідальність. Зміст навчання і виховання в цьому випадку розглядається як засіб розвитку особи, а не як мета.

Особистісно-орієнтоване навчання складається з різних напрямів. Один з таких напрямів - розвиваюче навчання (точніше особистісно-розвиваюче), метою якого є

розвиток особистості. Загальна ланка всіх розвиваючих теорій - розуміння навчання особистості як розвитку її інтелектуально-розумових здібностей і способи мислення [7].

Ми вважаємо, що суть і специфіка особистісно-орієнтованої освіти найчіткіше виявляються в його порівнянні з традиційним (табл. 1).

Таблиця 1.

Порівняльна таблиця традиційної і особистісно-орієнтованої освіти

<i>Характеристики</i>	<i>Традиційна освіта</i>	<i>Особистісно-орієнтована освіта</i>
1. Суть і призначення	Оволодіння знаннями, уміннями, навиками і підготовка студентів до життя.	Становлення людини, отримання себе, свого образу: неповторної індивідуальності, духовності, творчого початку.
2. Відношення педагога до студента і його позиція в освітньому процесі	Педагог примушує до учіння строгими вимогами, імперативами.	Педагог відноситься до студентів як до суб'єктів, здатних вчитися не з примусу, а добровільно, за власним бажанням і вільним вибором. Педагог створює умови для цілеспрямованого виховання, соціалізації, збагачення знаннями і досвідом, управляє процесом з позиції інтересів студента.
3. Функції	1. Загальна, єдина і обов'язкова для всіх лінія психічного розвитку.	1. <i>Гуманітарна</i> - збереження і відновлення тілесного і духовного здоров'я, пошук сенсу життя, отримання особистої свободи, виховання моральності. Механізми: розуміння, взаєморозуміння, спілкування, співпраця. 2. <i>Культуротворююча</i> - забезпечує збереження, передачу, відтворення і розвиток культури засобами освіти. Механізм: культурна ідентифікація. 3. <i>Соціалізуюча</i> - забезпечення засвоєння і відтворення індивідом соціального досвіду. Механізми: адаптація, життєтворчість, рефлексія, виживання, збереження своєї індивідуальності.
4. Зміст	<i>Системотворюючий компонент - когнітивний.</i>	1. <i>Аксиологічний</i> компонент - введення студентів у світ цінностей і надання допомоги у виборі особистісно-значущої системи ціннісних орієнтацій 2. <i>Когнітивний</i> компонент - забезпечення студентів науковими знаннями про людину, культуру, історію, природу, ноосферу як основу духовного розвитку. 3. <i>Діяльнісно-творчий</i> компонент - формування і розвиток різних способів діяльності, творчих здібностей, необхідних для самореалізації особи в різних видах діяльності. 4. <i>Особистісний</i> компонент - самопізнання, розвиток здатності до рефлексії, оволодіння способами саморегуляції, самовдосконалення, формування життєвої позиції.
5. Педагогічні технології	Основа технології - пояснення.	Основа технології - розуміння і взаєморозуміння.

Роль мислення істотно зростає. При сучасному навчанні студенту необхідно не просто придбати знання, уміння, навички, оволодіти способами людської діяльності, що склалися, але і оволодіти творчим підходом до її здійснення, розвинути стійкі пізнавальні інтереси і мотиви учіння, потребу в постійній самоосвіті. Таким чином, на перший план висуваються завдання розумового розвитку, формування творчого мислення студентів.

На наш погляд, найбільш відповідає сучасним вимогам підготовки фахівця система особистісно-орієнтованої освіти. При такій системі освіти особистість студента знаходиться в центрі уваги педагога, а діяльність учіння - пізнавальна діяльність - є провідною. В основі особистісно-орієнтованої освіти лежить визнання індивідуальності, самобутності, самоцінності кожної людини, його розвитку не як колективного суб'єкта, але перш за все як індивіда, наділеного неповторним суб'єктивним досвідом.

При проектуванні такого освітнього процесу ми виходимо з визнання двох рівноправних джерел: навчання і учіння. Останнє не похідне від першого, а є самостійним, особистісно значущим і притому дієвим джерелом розвитку особи.

Система особистісно-орієнтованої освіти відображає гуманістичний напрям у психології. Найбільш яскравий представник гуманістичного напрямку в психології Карл Роджерс виділяв наступні принципи особистісно-орієнтованої педагогіки:

- індивід знаходиться в центрі постійно змінного світу, означає для кожного індивіда власний світ сприйняття навколишньої дійсності; цей внутрішній світ не може бути до кінця пізнаний ніким ззовні;
- людина відноситься до навколишньої дійсності крізь призму власного сприйняття і розуміння;
- людина прагне до самовизнання і до самореалізації; людина володіє внутрішньою потребою до самовдосконалення;
- взаєморозуміння, так необхідне для розвитку особи, може досягатися тільки в результаті спілкування;
- самовдосконалення, розвиток відбувається на основі взаємодії з середовищем, з іншими людьми.

В умовах особистісно-орієнтованого навчання фізики викладач набуває іншої ролі і функції у навчальному процесі. Якщо при традиційній системі освіти викладач разом зі студентом є основними і найбільш компетентними джерелами знання, а викладач ще й до того і контролюючим суб'єктом пізнання, то при новій парадигмі освіти викладач виступає більше в ролі організатора самостійної активної пізнавальної діяльності студентів, компетентним консультантом і помічником. Його професійні уміння повинні бути направлені не стільки на контроль знань і умінь студентів, скільки на діагностику їх діяльності, щоб вчасно допомогти, кваліфікованими діями усунути труднощі, що простежуються в пізнанні та застосуванні знань.

Особистісно-орієнтоване навчання передбачає диференційований підхід до оволодіння знаннями з урахуванням рівня інтелектуального розвитку студентів, їх підготовки, здібностей і можливостей.

До вимог технології особистісно-орієнтованої освіти з фізики є: діалогічність, діяльнісно-творчий характер, спрямованість на підтримку індивідуального розвитку студента, надання йому необхідного простору свободи для ухвалення самостійних рішень, творчості, вибору змісту і способів учіння і поведінки.

На нашу думку, зазначені принципи, характеристики та вимоги, що висуваються до особистісно-орієнтованої освіти, повною мірою відповідають змісту самоосвіти. Це означає, що:

1) саме в рамках особистісно-орієнтованої моделі освіти потрібно будувати систему формування самоосвітніх умінь у студентів технічних коледжів;

2) система самоосвіти повинна будуватися з урахуванням принципів і характеристик особистісно-орієнтованої моделі освіти.

БІБЛІОГРАФІЯ

1. Колпакова О.А. Формирование и развитие самообразовательных умений у учащихся при обучении химии: Дисс... канд. пед. наук / Нижегородский государственный педагогический университет – Нижний Новгород, 2003. – 183 с.
2. Маркова А.К. Самообразование школьников// Вопросы психологии. - 1980. - №3.-С. 149-151.
3. Оконь В. Введение в общую дидактику.- М.: Высшая школа, 1990.- 382 с.
4. Пилиповский В.Я. Традиционалистско-консервативная парадигма в теории обучения на Западе // Педагогика. -1992. -С. 9-10.
5. Рубакин Н.А. Избранное. Т. II, - М.: Книга, 1975. - 280 с.
6. Салмин Ю.А. Самообразование преподавателей теоретических дисциплин профтехучилищ: Автореф. дис...канд. пед. наук.-Екатеринбург: СИПИ, 1993.- 19с.
7. Селевко Г.К. Современные образовательные технологии. М., 1998.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

Гуляєва Тетяна Олексіївна - викладач фізики Херсонського політехнічного коледжу Одеського національного політехнічного університету, аспірант НПУ ім. М.П.Драгоманова

Наукові інтереси: організація самоосвітньої діяльності студентів з фізики.

ВВЕДЕННЯ ОСНОВНИХ ФІЗИЧНИХ ПОНЯТЬ ЯК ЧИННИК ФОРМУВАННЯ НАУКОВОГО СВІТОГЛЯДУ СТУДЕНТІВ

Олександра ГУР'ЄВСЬКА

В даній статті аналізується процес викладання деяких фундаментальних фізичних понять, програм викладання. Обґрунтовується доцільність викладання законів збереження за допомогою більш загального поняття симетрії.

The process of teaching of some fundamental physical concepts, teaching programs is analysed in this article. Shown expedience of teaching of laws of saving by more general concept symmetry.

Одне з головних завдань, що стоїть перед сучасною освітою України – формування всебічно розвиненої особистості. Ядром структури особистості є світогляд, який спрямовує процес усвідомлення навколишньої дійсності і виконує роль орієнтира у практичній та перетворювальній діяльності. У зв'язку з цим, до основних завдань школи і вищого навчального закладу входить і завдання з формування наукового світогляду учнів (студентів).

Світогляд – це система узагальнених знань про природу, суспільство і місце людини у світі, а також сформованих на її основі поглядів і переконань особистості. Ядром наукового світогляду є наукова картина світу (С.У.Гончаренко, В.Р.Ільченко, В.М.Мощанський, Н.В.Нетребко та інші). Наукова картина світу має два фрагменти: природничо-наукову і соціальну картину світу. Ядро наукової картини світу складає система філософських принципів, до складу якої науковці (С.У.Гончаренко, В.Р.Ільченко, І.Я.Лойфман, В.М.Мощанський, Г.В.Платонов, В.Ф.Черноволенко та інші) включають: принцип матеріальної єдності і пізнаваності світу, принцип взаємозв'язку і взаємодії матеріальних об'єктів, принцип руху матерії. Становлення наукового світогляду студентів передбачає формування в їх свідомості уявлень про наукову картину світу і трансформацію цих знань у погляди й переконання учнів.